

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.71>

СТОРОНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ ДОКАЗУВАННЯ

Меленко О.В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0000-0002-9410-0779*

Меленко О.В. Сторони конституційного провадження як суб'єкти доказування.

В умовах концентрованого перегляду специфіка конституційного судочинства призводить до обмеження межі маневрів, наданих учасникам судового процесу. Хоча суб'єктів конституційного процесу можна визначити як реальних сторін, їх функція залишається обмеженою. Наявність спору пояснює і обґрунтовує розробку змагальної процедури, що імітує загальні принципи процесуального права, що застосовуються в звичайних судах. Конституційне судочинство має як суб'єктивні, так і об'єктивні наслідки. В результаті конституційний процес постає як місце опосередкованого захисту Конституції, де індивідуалістичні турботи сторін змішуються із захистом загального блага. Природно, першими, на кого впливає ця подвійність, є сторони. Їх дія в першу чергу спрямована на захист особистих інтересів, але вона також надає конституційному судді можливість забезпечити об'єктивний захист порядку. Таким чином, одночасна наявність суб'єктивних інтересів і загального інтересу надає амбівалентний характер конституційним спорам. Хоча усунути цю подвійність неможливо, вдалося надати пріоритет об'єктивному виміру спору. Конфлікт між учасниками судового процесу є співзвучним з судовим процесом, він становить походження та рушійну силу провадження. У відповідь на цю логіку установчий і законодавець намагалися відтворити перед конституційними судами умови для справжнього спору між сторонами. З цією метою конституційні процесуальні тексти визначають осіб та органи, які мають право брати участь у розгляді справи, піклуючись про призначення учасників судового процесу з протилежними інтересами. Яким би не було правове поле, судовий процес завжди приймає форму конфронтації, боротьби, яка відбувається за допомогою юридичних аргументів. З цієї точки зору судовий процес дійсно є конфронтацією, спрямованою процедурою. Провадження є ареною цієї організованої боротьби двох сторін з протилежними претензіями. Конституційний процес також йде за цією моделлю. Слід визнати, що специфіка судового процесу вимагає певних пристосувань до принципу змагальності, але вони не заходять так далеко, щоб усунути структурний елемент судового процесу, а саме протистояння сторін. У конституційних спорах протиріччя стосується розбіжного тлумачення Конституції.

Ключові слова: сторони, доказування, принцип змагальності, доказ, конституційне провадження

Melenko O.V. Parties to constitutional proceedings as subjects of proof.

In conditions of concentrated review, the specificity of constitutional proceedings leads to a limitation of the limits of maneuvers provided to participants in the judicial process. Although the subjects of the constitutional process can be defined as real parties, their function remains limited. The existence of a dispute explains and justifies the development of an adversarial procedure that imitates the general principles of procedural law applied in ordinary courts. Constitutional justice has both subjective and objective consequences. As a result, the constitutional process appears as a place of indirect protection of the Constitution, where the individualistic concerns of the parties are mixed with the protection of the common good. Naturally, the parties are the first to be affected by this duality. Their action is primarily aimed at the protection of personal interests, but it also gives the constitutional judge the opportunity to ensure the objective protection of order. Thus, the simultaneous presence of subjective interests and

the general interest gives an ambivalent character to constitutional disputes. Although it is impossible to eliminate this duality, it has been possible to give priority to the objective dimension of the dispute. The conflict between the participants in the legal process is consonant with the legal process, it is the origin and driving force of the proceedings. In response to this logic, the founder and legislator tried to recreate before the constitutional courts the conditions for a real dispute between the parties. For this purpose, the constitutional procedural texts define the persons and bodies that have the right to participate in the consideration of the case, taking care of the appointment of participants in the judicial process with opposing interests. Whatever the legal field, the legal process always takes the form of a confrontation, a struggle that takes place with the help of legal arguments. From this point of view, a trial is really a confrontation directed procedure. Proceedings are the arena of this organized struggle between two parties with opposing claims. The constitutional process also follows this model. It should be recognized that the specifics of the judicial process require certain adaptations to the principle of competition, but they do not go so far as to eliminate the structural element of the judicial process, namely the opposition of the parties. In constitutional disputes, the contradiction concerns the divergent interpretation of the Constitution.

Key words: parties, evidence, the principle of competition, evidence, constitutional proceedings

Постановка проблеми. Судовий процес - це традиційна обстановка, де відбувається ініціатива і активність сторін. Конституційне судочинство, адаптуючи його, вписався в цю схему. Він найчастіше набув форми судового розгляду, тобто юрисдикційного спору, в якому учасники судового процесу відстоюють антагоністичні позиції. Проте у даному дослідженні ми проаналізуємо ролі сторін у процесі доказування в конституційному судочинстві.

Стан опрацювання. Філософсько-правові виміри доказування в конституційному судовому процесі досліджувала Н.К. Шаптала. Питання доказів у конституційному процесі займалися такі вчені, як: П. Гордо, Г. Драго, Ф. де Фрутос тощо. Емпіричною базою дослідження виступила судова практика конституційних судів Європи.

Метою статті є аналіз процесуального становища сторін у конституційному судочинстві при здійсненні процесу доказування.

Виклад основного матеріалу. Процесуальна дискусія вимагає, в принципі, трьох суб'єктів: позивача, відповідача і судді, неупередженої третьої особи, яка повинна вирішувати спір між учасниками судового процесу. Ця тристороння структура зустрічається в конституційному судочинстві, де тексти і, не маючи цього, практика нав'язували її майже систематично. У цьому сенсі організація змагальних дебатів свідчить про існування і корисність сторін в конституційному процесі.

Дійсно, закони про конституційні суди дбають про встановлення переліку осіб, уповноважених стати учасниками конституційного провадження. Крім правил, що стосуються права направлення і заявника, існують положення, що стосуються інших учасників судового процесу. Тому кількість потенційних учасників судового процесу є високою. Дозволяючи суб'єктам з розбіжними інтересами брати участь у конституційному процесі, були створені сприятливі умови для розвитку справжньої змагальної дискусії. У цьому сенсі сторонами є нібито матеріалізація спору, вектори і підтримка судового процесу. Таким чином, наявність змагальної дискусії виявляє як процесуальний вимір, так і наявність реальних сторін у конституційному спорі. Конституційний суд, як правило, набуває форми спору між фізичною особою та Урядом. Лише в контексті інституційних направлень учасниками судових процесів є виключно державні органи.

Слід визнати, що цілі конституційного судочинства виходять далеко за межі безпосередніх інтересів сторін. Проте їх протистояння посилює судовий характер перегляду конституційності. Більше того, аргументи, представлені учасниками судового процесу, стимулюють рефлексію конституційного судді і тим самим полегшують його рішення. Змагальні дебати ставлять перегляд конституційності в спірну і процесуальну логіку. Таким чином, він закріплює останнє в правовій традиції, що робить судовий процес привілейованою підтримкою судової діяльності.

Сторона має право на доказування, тобто право на отримання всіх наявних у її розпорядженні доказів, на доведення істинності фактів, на яких ґрунтується її позов або захист. Традиційно відносини між сторонами та доказами розглядаються процесуальною доктриною з точки зору обтяження, що відповідає підходу, який може бути викладений негативним у питанні, оскільки учаснику судового процесу, який мав тягар доведення і не був, приписують ризики відсутності доказів у вирішенні справи.

Розгляд справ у Конституційному Суді України здійснюється за участю певних суб'єктів. Вони мають різний правовий статус, неоднакову мету участі у конституційному провадженні. Сторони конституційного провадження відіграють ключову роль у ньому. Без них не може розпочатися саме провадження, адже Конституційний Суд України не наділений правом з власної ініціативи відкривати провадження в справах [3, с. 143]. Сторони конституційного провадження мають рівні процесуальні права і обов'язки. Вони мають право знайомитись з матеріалами справи, давати усні та письмові пояснення, викладати свої думки з питань, що розглядаються; задавати з дозволу головуючого запитання іншим учасникам конституційного провадження, заявляти клопотання, а також користуватись іншими правами, передбаченими Законом України "Про Конституційний Суд України" та Регламентом. Учасники конституційного провадження можуть подавати письмові пояснення, які приєднуються до матеріалів справи, знайомитись з поясненнями інших учасників провадження.

Ст. 70 Закон України "Про Конституційний Суд України" містить положення про учасників конституційного провадження. Так, учасниками конституційного провадження є суб'єкт права на конституційне подання, конституційне звернення, конституційну скаргу (уповноважена особа, що діє від його імені) та орган або посадова особа, які ухвалили акт, що є предметом розгляду в Суді, а також залучені Судом до участі у розгляді справи органи та посадові особи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі та інші особи, участь яких необхідна для забезпечення об'єктивного і повного розгляду справи [2]. Якщо учасник конституційного провадження, належним чином повідомлений про дату, час і місце розгляду справи, не прибув на відповідне засідання без поважної причини, то Колегія, Сенат або Велика палата розглядає справу за його відсутності. Учасники конституційного провадження та інші особи, присутні в Залі засідань Суду, можуть здійснювати аудіо- і відеозапис відкритої частини пленарного засідання Сенату, Великої палати за допомогою портативних технічних засобів у порядку, встановленому Регламентом.

Учасник конституційного провадження зобов'язаний у разі запрошення з'являтися на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати, давати правдиві пояснення, надавати документи, матеріали та іншу інформацію, необхідні для повного та всебічного розгляду справи. За ненадання інформації або надання завідомо недостовірних документів, матеріалів, іншої недостовірної інформації учасник конституційного провадження несе відповідальність в порядку, визначеному законом [2].

Відповідно ні Закон, ні Регламент не містять положення про порядок подання та оцінки доказів, а також ролі сторін у даному процесі. Лиш зазначається, що Сенат чи Велика палата після заключного виступу учасників конституційного провадження на відкритій частині відповідного пленарного засідання, яке проводиться у формі усного провадження, може визнати за необхідне з'ясувати додаткові обставини, які мають істотне значення для вирішення справи, або дослідити нові докази. У такому разі Сенат чи Велика палата постановляє ухвалу про поновлення розгляду справи. Після з'ясування додаткових обставин та дослідження нових доказів учасники конституційного провадження мають право на додаткові заключні виступи.

З метою проведення ефективної перевірки конституційності конституційний суд не може обмежуватися виключно конституційними положеннями, на які посилаються сторони. Як заявив Конституційний суд Іспанії, такі "вказівки повинні розглядатися як прості пропозиції" [1]. Інакше ефективне виконання Конституції опиниться під загрозою. Дійсно, сучасні конституції часто містять суперечливі принципи. Тому вибір референтного стандарту має першорядне значення, оскільки, в залежності від наведених положень, заявники могли б обумовити рішення судді. Останній був би змушений до свавілля, і неважко побачити імпотенцію конституційного правосуддя, зобов'язаного приймати рішення, що підкоряються упередженому тлумаченню Конституції.

Ставлення конституційних судів впливає з об'єктивного характеру конституційного спору. Адже навіть в контексті окремих дій перегляд конституційності служить і для захисту загального інтересу, синтезованого Конституцією. Суддя повинен не тільки вирішувати між суб'єктивними правами, а повинен, перш за все, забезпечувати повагу до першості Конституції.

Висновки. Таким чином, процесуальна форма та застосування процесуальних засад, що забезпечують справедливе ставлення до сторін та право бути заслуханими, є основними джерелами легітимності конституційних судів. До введення змагальних дебатів критика рішень часто перетворювалася на глобальний виклик конституційному перегляду і донос на "уряд суддів". Ці виклики були рідше відтоді, як перегляд конституційності набув форми судового розгляду. Склад-

ніше оскаржити судові рішення, коли ви були стороною судового процесу. Адже в цьому випадку учасники судового процесу мали можливість відстояти свої позиції. Рішення конституційного судді постає вже не як “прихована операція”, а як результат протистояння двох протилежних тез. Суддя не приймає абстрактного рішення, він вирішує спір на користь позивача, який мав найкращі аргументи.

Список використаних джерел:

1. STC n°46 du 17 février 2000
2. Закон України “Про Конституційний Суд України”. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19/conv#n508>.
3. Цимбалістий Т.О. Конституційна юстиція в Україні: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 200 с.